

Еколого-економічні аспекти у питанні будівництва малих ГЕС у Карпатах

Т. Тимочко, голова Всеукраїнської екологічної ліги

Відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» «альтернативна енергетика – сфера енергетики, що забезпечує вироблення електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел енергії». У Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» визначено, що «зелений» тариф – спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – вироблена лише малими гідроелектростанціями)».

Величину «зеленого» (пільгового) тарифу встановлюють щороку для кожного суб'єкта господарювання на рівні подвоєного середньозваженого тарифу на електричну енергію, яку закуповують у енергогенеруючих компаній, що працюють на оптовому ринку електричної енергії України за ціновими заявками, за рік, що передує року встановлення тарифу. Такий порядок стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел застосовують для кожного суб'єкта господарювання протягом 10 років з дати його встановлення.

Якщо врахувати, що ст. 3 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» містить норму про «додержання екологічної безпеки за рахунок зменшення негативного впливу на стан довкілля при створенні та експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, а також при передачі, транспортуванні, постачанні, зберіганні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел», то «зелений» тариф застосовувати до гідроенергії, виробленої малими гідроелектростанціями, у переважній більшості випадків неможливо. Адже будівництво, а в подальшому і експлуатація таких об'єктів не лише не зменшують негативний вплив на стан довкілля, а й істотно його збільшують на тих територіях, де здійснюють таке будівництво та експлуатацію. А ефемерні політичні чи майбутні економічні дивіденди від такого будівництва ніяк не можна вважати зменшенням негативного впливу на стан довкілля.

Коли йдеться про відновлювані джерела, зокрема енергію біомаси та вторинні енергетичні ресурси, до яких дійсно потрібно застосовувати «зелений» тариф – то тут ситуація є кардинально іншою. Держава зацікавлена у поліпшенні екологічного стану довкілля шляхом утилізації вторинних ресурсів, які нині стали джерелом забруднення, погіршують ситуацію з викидами парникових газів і просто втрачаються як дешевий ресурс, якщо порівняти з витратами на дороге імпортне паливо.

Водночас, у разі створення великих об'єктів сонячної та вітроенергетики відповідні державні органи мають добре порахувати і аргументувати: чому у тих чи інших випадках держава повинна дотувати

через «зелений» тариф приватних виробників електроенергії, адже технології виробництва такого обладнання не є екологічно дружніми та й його використання має хоч і незначний, але все ж негативний вплив на тваринний світ, зокрема перелітних птахів.

Що стосується відновлюваних джерел, до яких відносять енергію річок, то тут взагалі складно назвати приклади – де і коли ГЕС (зокрема й малі) зменшували негативний вплив на стан довкілля.

Нинішню кампанію масового будівництва малих ГЕС у Карпатах можна назвати черговий шахрайським і популістським антиукраїнським проектом, у якому зацікавлені приватні структури, що стоять за ним. Вигоди матимуть винятково бізнесмени, які будуватимуть, продаватимуть труби великого діаметра, ввозитимуть дороге зарубіжне обладнання, що не виробляється в Україні, а також експлуатуватимуть за рахунок опосередкованих бюджетних дотацій ці споруди. Держава і народ України зазнаватимуть фінансових втрат за рахунок дотацій (а це від 50 копійок до однієї гривні на кожний кіловат), економічних втрат через погіршення туристичної привабливості цих територій, видових втрат у біорізноманітті, а в подальшому – втрат водних ресурсів та ландшафтів.

Карпатський регіон – один з ключових туристичних центрів в Україні, який щороку відвідує понад 2 мільйони мандрівників. Основою туристичної привабливості Карпат є мальовничі краєвиди та широкі туристичні можливості. У регіоні популярними є сплав річками, рибальство, купання, пішохідні маршрути вздовж річок тощо. Будівництво понад 500 малих ГЕС дериваційного та гребельного типів знищить туристичну привабливість Карпат і є вкрай небезпечним для природи. Фахівці наголошують, що внаслідок такого будівництва зміниться гідрологічний режим територій, буде порушено прирічкові ліси, які нині захищають поселення від раптових повеней під час катастрофічних погодних явищ, активізуються зсуви, селі та ерозійні процеси, які теж матимуть небезпечні наслідки для ряду населених пунктів. Крім того, погіршиться якість води у річках і в цілому в регіоні, зникне більшість водних організмів, зокрема червонокнижних, буде втрачено промислові види риб, якими харчується місцеве населення, Природні екологічні коридори після будівництва такої кількості об'єктів будуть остаточно порушені або зруйновані.

Чи порахували ті державні чиновники, які нині дають добро на реалізацію проекту, моральні й політичні втрати нашої держави від порушення міжнародних конвенцій, серед яких Карпатська, ландшафтна та кілька водних міжнародних документів. Можливо, у нас у сфері енергетики і охорони довкілля завелись свої «кіреєви», для яких головне – винести замовлений вирок Карпатам і одержати свої срібняки, а там – «і трава не росте».

Кілька слів про нібито позитивний аспект, тобто про поліпшення протипаводкового захисту територій за рахунок будівництва гребель і водосховищ. Відповідна державна цільова програма передбачала створення акумулюючих ємностей, так званих польдерів, у долинах річок, а вони,

наскільки всім відомо, мають трохи інше значення. Уявіть собі, яким би мав бути об'єм водосховища на гірській річці, щоб стримати повені кінця 90-х років! Можна навести приклад степової річки Вовча, де нерозважливе будівництво і експлуатація Курахівського водосховища призвели до двох катастрофічних повеней. У 1963 та 1987 роках сотисячний Павлоград та десятки навколишніх сіл вперше за всю свою історію були затоплені, тому що хтось неправильно обчислив швидкість танення снігу і наповнення талими водами цього водосховища. Але ж то спокійна степова річка з широкими долинами, що якоюсь мірою виконали роль польдерів. Можна лише здогадуватися, що станеться з людьми, які живуть поряд з Черемошем, Тисою чи будь-якою іншою гірською річкою, коли приватний власник малої ГЕС десь у верхів'ї річки захоче врятувати свою власність і після початку карпатської зливи почне здійснювати аварійний скид.

Нині ми дедалі частіше говоримо про негативний баланс у вигодах і втратах України від будівництва каскаду дніпровських ГЕС. Тому слід добре порахувати, перш ніж будувати у Карпатах не те що кілька сотень гідроелектростанцій, а навіть окремі такі об'єкти.